

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ УКРАЇНИ: ЗАВДАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ

Хорольський Олександр Іванович,
кандидат економічних наук

Проаналізовано механізми оптимізації та збалансованості динаміки зовнішньоекономічних відносин, що є однією з головних цілей забезпечення сталого соціально-економічного розвитку. Обґрунтовано, що досягнення запропонованих завдань неможливе без критичного перегляду міжнародних економічних зв'язків держави та її регуляторних механізмів. Запропоновано механізми підтримки зовнішньоекономічної спеціалізації України на основі високотехнологічних галузей економіки.

Ключові слова: зовнішньоекономічна політика, експорт, імпорт, загальноторгівельна квота, експортна квота, імпортна квота.

Зовнішня торгівля держави розвивається на основі міжнародного поділу праці та збалансовується на основі пропорції, описаної Леоном Вальрасом:

$$IM = E + NA + NR,$$

де IM – імпорт; E – експорт; NA – переміщення чистих активів; NR – чисті доходи по відсотках з активів, які переміщені в попередні періоди.

За основу формування й поглиблення торгово-економічних відносин беруться наявні **відносні переваги** окремої країни у виробництві тих чи інших товарів, а також регуляторний вплив, який здійснює держава через усю **сукупність регуляторних механізмів**. У результаті поступово формується та поглиблюється спеціалізація країни у сфері виробництва певних видів товарів і послуг, витрати виробництва яких відносно менші, ніж в інших країнах, та експорту цієї продукції. І навпаки, імпорту тих товарів, виробництво яких ефективніше в інших країнах.

У зарубіжній науковій літературі досить багато уваги приділено засадам формування та реалізації стратегії розвитку зовнішньоторгівельних відносин такими науковцями, як М. Дессауер, Р. Хенцлер, Г. Віліцький, Д. Лефевр, В. Глаштетер, М. Познер, Й. Енгельхара. Серед вітчизняних науковців свій внесок у дослідження цієї тематики зробили А. Кредисов, К. Конченко, В. Михайловський, Н. Аз-

рілян, В. Капіцина, Т. Голікова та інші. За всієї значущості розробок практика державної регуляторної політики засвідчує необхідність поглибленого дослідження зовнішньоекономічних зв'язків, оскільки вони залишаються недостатньо розкритими, особливо в контексті зв'язків між підсистемами, зокрема між валютною підсистемою країни та її впливом на переміщення активів між Україною та іншими країнами.

Актуальність обраної теми визначається також тим, що у розвитку зовнішньоекономічного сектору національної економіки не подолано тенденції нестабільності, незбалансованості й неефективності. А це може призвести до входження економіки України в нову економічну кризу. Отже, аналіз основ зовнішньоекономічної діяльності й характер державної регуляторної політики дають змогу виявити вузькі місця й намітити напрями активізації механізмів підвищення ефективності та результативності державної політики.

Мета даної статті – встановити закономірності розвитку міжнародних економічних зв'язків України, проаналізувати та внести пропозиції щодо вдосконалення відповідної державної політики, визначити шляхи подолання негативних тенденцій.

Як відомо, процес формування спеціалізації на світовому ринку зумовлений такими чинниками:

1) наявними ресурсами, які є у розпорядженні окремої країни;

2) накопиченим досвідом (знання, наукові розробки, відповідні кадри та інфраструктура тощо), які в сучасних умовах і визначають поступальний розвиток суспільства, його достаток, конкурентоспроможність.

Аналіз характеру та закономірностей міжнародних торгово-економічних зв'язків та світовий досвід засвідчують, що використання сировинного складника у формуванні міжнародної спеціалізації не дає достатнього соціально-економічного ефекту для суспільства. Воно, скоріше, консервує відсталість країни. Практика доводить, що найбільший ефект від міжнародних торгово-економічних відносин отримують ті держави, які спеціалізуються на експорті високотехнологічних товарів і послуг. Тому метою державної регуляторної політики має стати стимулювання участі України у формуванні технологічної спеціалізації та розвитку експорту, заснованого на знаннях.

Технологічна спеціалізація держави та її подальша кооперація мають переваги для суспільства, оскільки це дає змогу ефективніше використовувати обмежені ресурси, отримувати ефект **у зростанні доходів**, тим самим підвищуючи добробут. Аналіз же показників (табл. 2: $K_{зТ}$; K_E ; K_I) та подальше поглиблення переважно сировинної спеціалізації доводять логіку обумовленості загострення загроз нестабільності для національної економіки в майбутньому та породжують кризи сьогодні.

$$K_{зТ} = \frac{E + I}{ВВП} \times 100 \% ; \quad K_E = \frac{E}{ВВП} \times 100 \% ;$$

$$K_I = \frac{I}{ВВП} \times 100 \% ,$$

де E – експорт; I – імпорт; $K_{зТ}$ – квота загальноторговельна; K_I – квота імпортна; K_E – квота експортна.

Особливо ці загрози відчутні для країн з вузьким внутрішнім ринком, зокрема й таких, як Україна, та залежністю від зовнішніх монополій в чутливих сферах міжнародної торгівлі та слабким рівнем диверсифікації (галузей при національному експорті чи імпорті).

Формування збалансованої торгівлі, розвиток ефективної технологічної спеціалізації та кооперації – це основна мета державної регуляторної політики і влади загалом, яка залежить від низки чинників. Але основою таких тенденцій має бути процес формування висококонкурентної національної економіки. Таким чином, конкурентоспроможність – це основа ефективного розвитку як міжнародних

зв'язків, так і вирішення економічних, соціальних, безпекових тощо завдань державної політики.

Тому, на нашу думку, державна політика розвитку міжнародної спеціалізації та стимулювання внутрішнього виробництва повинна мати диференційований, науково обґрунтований характер. Статистичні дані та відповідні дослідження засвідчують, що назріла необхідність зміни державних пріоритетів. Так, суттєвих стимулюючих зусиль з боку держави насамперед потребують виробництва шостого технологічного укладу з бережним ставленням до п'ятого та четвертого. Як наслідок, на імпорт відповідних технологічних товарів, що можуть вироблятися в Україні, держава має накладати певні обмеження, захищаючи внутрішній ринок, особливо на етапі становлення таких виробництв.

Вважається, що головними засобами зовнішньоторговельної політики є тарифне і нетарифне регулювання. Але у зв'язку з дією міжнародних угод, ратифікованих Україною (у межах СОТ тощо), та здійсненням більшістю держав «нової протекціоністської політики» відбувається зміщення акцентів у державній регуляторній політиці. Так, необхідно активізувати політику використання нетарифних методів регулювання (особливо прихованих методів, які не піддаються або важко піддаються кількісній оцінці), а також впливу на переміщення товарів та активів через курс національної валюти, з метою отримання переваг при стимулюванні експорту в інші країни та обмеженні імпорту, надходження прямих інвестицій. Прикладом можуть бути ЄС (в контексті використання нетарифних методів регулювання міжнародної політики), Китай (маніпулювання валютними курсами) й інші країни, які не відмовились від захисту внутрішнього ринку від «небажаного» імпорту.

Зовнішньоторговельну політику України важко назвати ефективною (табл. 1.) у зв'язку зі зростанням негативного сальдо міжнародної торгівлі. У 2013 р. ситуація суттєво не покращилася, хоча уряду адміністративними методами вдалося частково переломити негативну тенденцію.

Як бачимо, динаміка розвитку економіки України не відповідає стратегічним інтересам і фактично спрямована на створення сприятливих умов для імпорту. І тільки кризи коригують стан зовнішньоторговельного балансу (див. 2009 р. порівняно з 2008 р.). Від'ємне сальдо міжнародної торгівлі різко зменшилось і становило 1,7 % ВВП. Це можна пояснити передусім не заходами регуляторної політики,

Стратегічні пріоритети, №3 (28), 2013 р.

Зовнішньоторговельний баланс України у 2005–2012 рр. (млн грн)*

Рік	Номінальний ВВП за рік	Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг	Сальдо (експорт – імпорт)
2005	441452	227252	223555	+3697
2006	544153	253707	269200	-15493
2007	720731	323205	364373	-41168
2008	948056	444859	520588	-75729
2009	913345	423564	438860	-15296
2010	1082569	549365	580944	-31579
2011	1316600	707953	779028	-71075
2012	1408889	717347	835394	-118047

* Таблиця побудована за даними [5; 6; 8].

а девальвацією національної валюти внаслідок кризи. Аналогічні тенденції спостерігалися після кризи серпня 1998 р.

Аналізуючи національну економіку, ми не можемо не враховувати її взаємодію зі світовим ринком (див. табл. 2.), що характеризується такими показниками, як квота загальноторговельна, експортна й імпортна.

Фактично сформована загроза стабільному розвитку України, що потребує активізації регуляторної політики. Для прикладу: для більшості розвинених країн показник $K_{зт}$ не перевищує 30–40 %. Тільки система заходів та акцентоване формування відповідної валютної політики України (НБУ), митної політики (тарифна «ескалація») (КМ України та Верховна Рада), нетарифне регулювання (КМ України), які розвивали б внутрішній попит на товари та послуги і стимулювали національного товаровиробника, здатні зміни-

ти негативні тенденції. Необхідно активізувати зазначені механізми з урахуванням, у тому числі податково-бюджетної політики, фінансово-кредитної політики та соціальної політики. Такий підхід здатен забезпечити сталий розвиток України та уникнути загроз, які спричинені розбалансованістю міжнародних зв'язків держави (див. табл. 1 і 2).

Нині політика держави має бути спрямованою на створення та стимулювання виробництва висококонкурентних товарів, з високим ступенем доданої вартості. Відмова від дієвої підтримки національного товаровиробника в умовах економічної кризи та наростання тенденцій жорсткого протистояння на світових ринках створює умови перманентності криз.

Як засвідчує світова практика, стратегічні для даної країни виробництва мають отримувати максимальну підтримку. Тому, по-перше, завданням держави стає диференціювання

Динаміка розвитку міжнародної торгівлі України за 2005–2012 рр.*

Рік	ВВП, млн грн	Експорт (Е), млн грн	Квота експортна, %	Імпорт (І), млн грн	Квота імпортна, %	Е + І, млн грн	Квота загальноторговельна, %
2005	441452	227252	51,5	223555	50,6	450807	102,1
2006	544153	253707	46,6	269200	49,5	522907	96,1
2007	720731	323205	44,8	364373	50,6	687578	95,4
2008	948056	444859	46,9	520588	54,9	965447	101,8
2009	913345	423564	46,4	438860	48,0	862424	94,4
2010	1082569	549365	50,7	580944	53,7	1130309	104,4
2011	1316600	707953	53,8	779028	59,2	1486981	113
2012	1408889	717347	50,9	835394	59,3	1552747	110,2

* Таблиця побудована за даними [5; 6; 8].

величини ставок мит (від нуля при імпорті сировини до максимальних величин при імпорті товарів з високим ступенем доданої вартості) залежно від стратегічного значення окремих сегментів національного ринку та переваг, які країна може отримати від міжнародної спеціалізації при розвитку національного експорту. Тим самим уряд заохочуватиме виробляти високотехнологічні, конкурентні товари в Україні. Таку політику здійснюють розвинені країни, що дає їм змогу консервувати технологічну відсталість країн «третього світу».

Аналіз доводить, що й міжнародні географічні пріоритети (ринки країн українського експорту) не завжди формуються вибором між Росією (СНД) чи ЄС. Так, в Україні позитивний торговельний баланс із країнами Азії та Африки. Ринком збуту національної технологічної продукції, скоріше, стануть ринки країн, що розвиваються.

Метою економічних реформ мають бути завдання розвитку національного виробництва та формування ємного внутрішнього ринку. При цьому ключову роль має відігравати розвиток переробних галузей з більш високим ступенем доданої вартості, що зумовлюється стратегічними завданнями держави. Створюючи додаткові робочі місця з високим рівнем заробітної плати, які дають більший ефект для економіки та соціальної сфери держави, Україна робить національну економіку більш конкурентоспроможною, а суспільство – більш стабільним.

Наступні за значенням – **нетарифні методи регулювання міжнародної торгівлі**. Активізація державної нетарифної протекціоністської політики відбулась у другій половині ХХ ст. За основу цього напряму державної регуляторної політики взято такі механізми регулювання:

- кількісні (квоти, ліцензії, «добровільне» обмеження експорту);
- фінансові (субсидії, пільгові кредити (внутрішні й зовнішні), демпінг);
- приховані (санітарні норми, національні стандарти, вимоги щодо наявності місцевих комплектуючих, очевидні переваги при державних закупівлях тощо).

Особливістю нетарифних методів державного регулювання є те, що, як правило, вони не піддаються кількісній оцінці й тому отримали широке застосування в сучасних умовах міжнародної торгово-економічної політики та захисту внутрішнього ринку. Так, прикладом можуть бути санітарні норми при експорті харчових товарів на ринок країн ЄС. Низка й інших правил та умов міжнародної торгівлі є

дискримінаційними для таких країн, як Україна. Тому розвиток і стимулювання нішових внутрішніх ринків є основою для формування потужних національних товаровиробників-компаній з їх подальшим виходом на світовий ринок.

Одним із важливих методів нетарифних обмежень є добровільне обмеження експорту. Під такими заходами ми будемо розуміти ситуацію, коли країна-імпортер змушує іншу країну, свого торговельного партнера, «добровільно» обмежити обсяг експорту під тиском застосування більш жорстких торговельних обмежень, якщо він загрожує діяльності національних виробників на власному внутрішньому ринку. Добровільні обмеження експорту є предметом переговорів між Україною і Росією, Європою (під час переговорів про асоціацію).

Таким чином, державна регуляторна політика розвитку міжнародних торгово-економічних відносин також характеризується численними технічними, санітарними, адміністративними та іншими правилами і нормами. Вони можуть включати вимоги щодо безпеки, наприклад для автомобілів та електричного обладнання, санітарно-гігієнічні норми щодо продуктів харчування та особистого користування, вимоги щодо маркування та пакування, які мають містити інформацію про країну походження та вміст товару.

Використання протекціоністських заходів з боку країн – основних торгових партнерів зумовлює активізацію політики диверсифікації торгово-економічних зв'язків України. Тому, поряд із диверсифікацією, Україна має активно здійснювати політику структурної перебудови економіки, за рахунок зменшення частки у ВВП й експорті гірничо-металургійного комплексу (ГМК) (його сировинного складника) тощо. Прискорений розвиток **машинобудування, харчової та легкої промисловості** здатен змінити Україну, зробити її розвиток стійким, а рівень життя населення – високим.

Активізація економічних реформ потребує перегляду низки регуляторних механізмів, наближення їх до потреб як виробника, так і споживача. Так, не можна залишити поза увагою **експортні субсидії**. Відомо, що вони є прямими виплатами або наданням податкових пільг чи пільгових кредитів національним експортерам. У такому разі експортні субсидії можуть розглядатися як форми демпінгу. Незважаючи на те, що експортні субсидії є незаконними згідно з багатосторонніми міжнародними угодами, велика кількість країн надає їх у прихованій формі. Так, в умовах України

відбувається субсидування у вигляді повернення ПДВ. Аналіз засвідчує, що цей метод втратив свій регуляторний характер. Тому, на нашу думку, Україна може зменшити ПДВ як мінімум до 10 %, відмовившись від повернення його експортерам.

Якщо спробувати систематизувати нове в розвитку міжнародної торгівлі України з іншими країнами останніми роками, то треба вказати на 4 процеси:

- зміна діючих господарських механізмів при слабкому регулюючому ефекті;
- зрушення в географії торгівлі, при тому що залишається залежність від двох центрів;
- зміни в товарній структурі, які не завжди виглядають позитивними, проте мають потенціал змін самого характеру міжнародної спеціалізації країни, а також її конкурентоспроможності на світових ринках;
- нівелювання значення внутрішнього ринку, що породжує нестабільність.

Розвиток національної економіки в сучасних умовах, у тому числі й у зовнішньоекономічній сфері, відбувається в складних умовах. Ліквідація адміністративно-командної системи управління народним господарством, виникнення конкурентного середовища і створення ринкової інфраструктури, «відкриття» економіки для зовнішнього світу – ось те тло, на якому формується структура системи державного регулювання національною економікою в Україні. Нині, щоправда, посилюється й адміністративний тиск, який не зможе виправити ситуацію, а тільки погіршить стан економічного розвитку.

При цьому зовнішньоекономічний комплекс країни розвивається в умовах:

- ліквідації державної монополії у зовнішній торгівлі;
- зняття фактично усіх обмежень на самостійну участь підприємств і організацій у зовнішньоторговельному обміні;
- формування нової системи відносин із країнами ближнього зарубіжжя;
- втрати коопераційних зв'язків у межах виробників колишнього СРСР, що значно збільшило експортні витрати і різко знизило експортний потенціал українських виробників;
- різке звуження частки внутрішнього ринку України у ВВП.

Через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників ринкові перетворення в Україні зачепили передусім зовнішньоторговельну сферу. Реформи в ній стартували ще з кінця 80-х років ХХ ст., коли була фактично ліквідована державна монополія зовнішньої торгівлі. Успіхи України у сфері лібералізації зовнішньоторговельного режиму значно перевершу-

ють аналогічні нормативні документи розвинених країн ЄС. Таким чином, зовнішня торгівля при всіх своїх проблемах і протиріччях стала, з одного боку, провідником ринкових перетворень, а з іншого – спричинила низку диспропорцій.

За активної позиції відповідних державних інститутів саме в зовнішньоекономічній сфері відбувається наростаючий негативний ефект від прорахунків, допущених під час реорганізації всієї державної системи регулювання господарськими процесами.

У реформуванні системи регулювання зовнішньої торгівлі можна виділити три основні напрями:

- регулювання зовнішньоекономічних зв'язків (ЗЕЗ) за допомогою переважно обмежувальних заходів – тарифних і нетарифних (період до вступу до СОТ);
- неконтрольованої лібералізації зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) і лібералізація використання заходів державного регулювання ЗЕД, переважно економічних (період з початку 2005 р.);

– оптимізації регулюючих функцій держави (має бути обраний Україною як реакція на процеси у зовнішньоекономічній сфері та кризові процеси у світовій економіці).

Перший напрям. Система регулювання зовнішньоторговельних операцій стала формуватися з кінця 1991 р. Основну роль при цьому відігравали методи тарифного та нетарифного регулювання експорту: квотування і ліцензування зовнішньоекономічних угод, а також жорсткі антидемпінгові розслідування проти українського експорту з боку інших держав. Введення національного тарифного регулювання.

Ввезення товарів в Україну, починаючи з 1992 р., було переважно звільнене від обмежень. Товари, включені в перелік, за яким залишалися обмеження для експорту/імпорту, визначалися в порядку, встановленому урядом України (озброєння, боєприпаси, ядерні матеріали й технології, дорогоцінні метали й камені, наркотичні, психотропні речовини й отрути, продукція, що має подвійне призначення). Регулювання ж імпорту та експорту здійснювалося переважно тарифними і податковими заходами. Вони доповнювалися обов'язковою сертифікацією на предмет санітарної безпеки товарів, що ввозилися, та їх відповідності російським стандартам.

Другий напрям. З 2005 р. відбувалися прискорені консультації щодо «доступу до ринків» при вступі України до СОТ, під час яких Україна брала на себе зобов'язання

зменшити рівень протекціоністського захисту внутрішнього ринку. По суті, українська держава різко зменшила захист національних товаровиробників, що не могло не позначитися на стані торговельного балансу (з 2007 р. він від'ємний, що, своєю чергою, вплинуло на зростання зовнішнього державного боргу).

Найбільших змін зазнала система зовнішньоекономічного регулювання: лібералізація імпорту; система підтримки сільськогосподарського виробника; обмеження сфери застосування заходів нетарифного регулювання; система пільг зі сплати мит (за винятком наданих відповідно до законодавства України); введення нових ставок ввізних митних зборів; скасування багатьох вивізних мит тощо. Фактично адаптація сфери регулювання торговельно-економічних зв'язків до її абсолютно ліберальної моделі в умовах кризової економіки України завершилася.

Лібералізація зовнішньоторговельного режиму, що нині вже зрозуміло, викликає необхідність створення нової системи захисту національного товаровиробника. Існуюча система державного регулювання ЗЕД водночас залишається надмірно нескоординованою та малоефективною. Складники системи контролю у сфері ЗЕД не відповідають національним інтересам України, зокрема, як і раніше, має місце контрабанда, вплив капіталів (у тому числі валютної виручки) за кордон.

Третій напрям. Одним із найважливіших наслідків фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. стала принципова зміна ролі державного регулювання міжнародної торгівлі та формування повноцінного внутрішнього ринку. Необхідно прискорити оптимізацію державної регуляторної політики, а у низці випадків виникає необхідність і у прямому державному втручанні у ринкові механізми в умовах формування прискореного розвитку національної економіки та ліквідації наявних диспропорцій у зовнішньоекономічній сфері.

Різко зросла роль валютної політики (валютно-курсової). Ефективність експортно-імпортних операцій за рахунок впливу НБУ на курс гривні значно впливає на ціни виробників-експортерів на ринках інших країн і внутрішніх цін на імпортні товари. Така ситуація використовується іншими державами, зокрема Китаєм та іншими країнами групи БРІКС, що сприяє експорту таких країн і підтримує їх національного товаровиробника.

Висновок, який необхідно зробити, полягає в тому, що економічні методи регулювання, особливо в період економічної нестабільності, не в усіх випадках дають змогу отримувати потрібні результати. На цьому етапі вве-

дення непрямих ринкових інструментів та в поєднанні з відповідними адміністративними методами регулювання виявилось необхідним, оскільки використання традиційних економічних інструментів (збільшення ставок митних зборів, податків тощо) іноді неможливе у зв'язку з узяними Україною міжнародними зобов'язаннями.

Таким чином, майже двадцятирічний досвід розвитку зовнішньоторговельної сфери економіки України свідчить про неефективність системи її регулювання. Помилки і прорахунки, допущені державою, базуються на головному – надмірній і непродуманій лібералізації національного зовнішньоторговельного режиму. **Без відповідних компенсаторів** такі непродумані заходи абсолютно неадекватні й не відповідають внутрішнім економічним реаліям та ігнорують світовий досвід здійснення подібних реформ.

Відзначимо і деякий позитив. Так, на тлі тривалої глибокої економічної кризи зовнішньоекономічний комплекс України за перші десять років трансформації був своєрідним «локомотивом», рятуючи країну від повного колапсу.

Проте після того, як у 2000 р. були досягнуті перші тенденції поживлення національної економіки, позитивні темпи зростання обсягів експорту сировини, скоріше, згубно впливали на державу. Невміння влади відстоювати національні інтереси при підписанні угод з іншими державами про взаємний доступ на ринки та помилкова валютно-фінансова політика призвели до того, що міжнародна торгівля України працює на кризу. І такий стан не тільки залишається, а й поглиблюється. Як ми бачимо з табл. 1, за 2012 р. сальдо торгового балансу становило –118047 млн грн.

За масштабами впливу на продукування кризи зовнішня торгівля стала лідером, обійшовши навіть інвестиційний сектор. Негативне сальдо торговельного балансу наростало. І як ми бачимо з контрольних цифр, які були закладені до державного бюджету, уряд не віднайшов необхідні механізми для запобігання кризам, що загострюватиме економічні загрози та провокуватиме нові кризи.

Висновки

Період 1991–1999 рр. характеризувався помітним погіршенням якісних показників країни у міжнародному поділі праці – упродовж 1990-х рр. розвиток міжнародної торгівлі суттєво випереджав динаміку українського ВВП. У результаті загальноторговельна квота у 2012 р. становила 110,2 %, фактично сфор-

Стратегічні пріоритети, №3 (28), 2013 р.

мовано умову – будь-яка зовнішня криза може стати шоком для розвитку національної економіки. Експорт за 1991–1999 рр. у реальному вираженні збільшився на 59 %. За роки існування України як суверенної держави приріст фізичних обсягів вітчизняного експорту був значнішим, ніж у середньому у світі. Ступінь залежності нашої економіки від світового ринку істотно зріс. Експортна квота нині перевищує 50 % обсягу ВВП – у всі часи існування колишнього СРСР ця цифра не перевищувала 7 %. А імпортна і того більше – 59 %. В експорті переважають (понад 60 % загального експорту) сировина і напівфабрикати. І це не кажучи про продукцію з високим ступенем доданої вартості – її частка не перевищує 15–20 %.

Україна не є лідером на міжнародних ринках як з позиції експорту, так і з позиції імпорту. За показником ВВП на кінець 2010 р., за даними МВФ, Україна посідала 39 місце – 306,638 млрд дол. (за ПКС). Уже за номінальним (ринковим) курсом ця позиція була 52 (136,561 млрд дол.). Тому очікувати, що український експорт зможе впливати на світо-

ві ціни, марно. А отже, для нашої країни необхідно шукати альтернативні шляхи, щоб змінити незавидне місце у міжнародному поділі праці (спеціалізації). І тут на перше місце має вийти державна регуляторна політика. Особливо в стимулюванні зростання частки експорту високотехнологічної продукції (див. модель технологічного розриву М. Познера).

Хоча за окремими позиціями український експорт посідає, а за іншими може посісти гідне місце. Так, значною є частка України в експорті гірничо-металургійної продукції (на жаль, такий експорт ніяк не можна віднести до категорії високотехнологічного). Вже нині державі (в особі інститутів, відповідальних за сферу митних тарифів України) необхідно визначитися з пріоритетами і здійснювати відповідну активну політику. При активній державній політиці стимулювання розвитку машинобудування (понад 60 % світового експорту), товарів аграрного комплексу та легкої промисловості Україна може стати одним із лідерів в експорті продукції цих товарів і, що найважливіше, поліпшити якість життя населення.

Список використаних джерел

1. *Бережнюк І. Г.* Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія / І. Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.
2. *Державна підтримка українського експорту* / Держзовнішінформ : бізнес-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_obmegennja/usa/3813.html
3. *Карамбович І. М.* Митна система і її роль в регулюванні зовнішньої торгівлі України : монографія / І. М. Карамбович. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 281 с.
4. *Митний кодекс України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. *Офіційний сайт Державного комітету статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
7. *Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
8. *Офіційний сайт Державної митної служби України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>
9. *Райзберг Б. А.* Государственное управление экономическими и социальными процессами / Б. А. Райзберг. – М. : Инфра-М, 2010. – 384 с.
10. *Хиллман Арье Л.* Государство и экономическая политика / Арье Л. Хиллман. – Изд-во ГУ ВШЭ, 2009. – 560 с.